

DOI: 10.52363/2414-5866-2022-1-13

УДК351.862.4:659.1

*Помаза-Пономаренко А.Л., д.держ.упр., с.д., ННВЦ НУЦЗУ,
м. Харків, ORCID: 0000-0001-5666-9350,
Завада Є.Є., здобувач вищої освіти, ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
Дішук М.В., здобувач вищої освіти, ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків*

*Pomaza-Ponomarenko A., Doctor in Public Administration, Senior Re-
searcher, Head of the Scientific Department for State Security Problems of the
Training Research and Production Centre of National University of Civil Protec-
tion of Ukraine, Kharkiv,*

*Zavada Ye. and Dishchuk M., students of Training Research and Produc-
tion Center of the National university of civil defence of Ukraine, Kharkiv*

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕ- РИ ТА РЕКРЕАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ: СВІТ І УКРАЇНА

STRATEGIC DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF THE TOUR- IST SPHERE AND RECREATIONAL COMPLEXES: WORLD AND UKRAINE

*У статті аналізуються стратегічні напрямки розвитку туристичної сфе-
ри та рекреаційних комплексів у світі загалом і Україні зокрема. Обґрунтовано,
що цей розвиток вимагає внесення змін у вітчизняну правову базу.*

*Ключові слова: стратегічні напрямки; туристична сфера; рекреаційні
комплекси; за кордоном; Україна.*

*The article analyzes the strategic directions of development of the tourism sector
and recreational complexes in the world in general and in Ukraine in particular. It is
substantiated that this development requires changes bin the domestic legal framework.*

*Key words: strategic directions; tourist sphere; recreational complexes; abroad;
Ukraine.*

Постановка проблеми. Туристична сфера в усьому світі визнана як один із перспективних векторів розвитку країн. Серед цих векторів також виокремлюють машинобудівельну та нафтовидобувну. В Україні враховується дана світова тенденція. Свідченням цього є схвалена Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [5]. Зрозуміло, що вказаний правовий документ відзначається як позитивними, так і негативними

ознаками. Зважаючи на важливість забезпечення розвитку туристичної сфери, вважаємо за доцільне проаналізувати ці ознаки, визначивши перспективи такого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика забезпечення розвитку туристичної сфери є предметом як вітчизняних, так і зарубіжних учених О. Білотіла, Х. Боднарчук, О. Графської, С. Домбровської, І. Лопушинського, Г. Ортіної, О. Підвальної, Н. Рибальченко, В. Сиченка, Е. Щепанського та ін. Разом із тим останніми роками зростає вплив позасистемних факторів на розвиток туристичної сфери в усьому світі. Зважаючи на це, важливим є дослідження тенденцій щодо можливих і пріоритетних напрямків такого розвитку, а також засобів врегулювання позасистемних факторів і переведення їх в ранг контрольованих.

Постановка завдання. Метою статті є визначення стратегічних напрямків розвитку туристичної сфери та рекреаційних комплексів в Україні та світі.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні туристична сфера функціонує в межах дії не тільки латентних явищ і процесів, а під впливом позасистемних факторів. Серед них можна виокремити виникнення та поширення пандемії COVID-19. Вона торкнулася всіх сфер суспільної життєдіяльності й туристичної значною мірою. Як результат, маємо зниження рівня виїзного туризму та розвиток, навпаки, внутрішнього та інших видів туризму, а саме:

- екологічного та сільського (зеленого);
- е-туризму (віртуального);
- спортивного (гірськолижного, байдарочного та ін.);
- медичного та лікувально-оздоровчого [6].

Крім того, на підтвердження можемо навести дані, отримані під час опитування українців (табл. 1).

Таблиця 1

Найпопулярніший вид відпочинку серед українців у 2021 р.

№ з/п	Вид туризму	Розподіл туристичних запитів (за видами туризму)
1	Пляжний	29,8%
2	Відпочинок на природі	36,5%
3	Морський відпочинок	27,7%
4	Гірський туризм	12,3%
5	Міський відпочинок	7,9%

Джерело: складено на підставі [3]

При цьому найпопулярніший морський курорт – Затока, природній – Асканія-Нова, міський – Києво-Печерська Лавра й Старе місто Львова [3].

Найпопулярніші серед українців такі регіони як туристичні напрями (перелік областей наведено за популярністю):

1. Одеська обл.
2. Львівська обл.
3. Київська обл.
4. Івано-Франківська обл.
5. Закарпатська обл.
6. Запорізька обл.
7. Дніпропетровська обл.
8. Херсонська обл.
9. Черкаська обл.
10. Харківська обл. [там само].

Варто відзначити, що через виникнення та поширення пандемії COVID-19 в Україні відбулося зростання кількості туристів у DESTИНАЦІЯХ південних її регіонів у 2020 році (табл. 2).

Таблиця 2

Зростання кількості туристів у DESTИНАЦІЯХ південних регіонів України у 2020 році

№ з/п	Регіони (дестинації)	Ступінь зростання кількості туристів (у % до 2019 року)
1	Одеська, Миколаївська та Херсонська області	130%
2	курорт Кирилівка (Запорізька область, Азовське море)	155%
3	місто Бердянськ (Запорізька область, Азовське море)	137%
4	приазовські курорти підконтрольної Україні частини Донеччини (Ялта, Урзуф, Білосарайська коса)	200-270%

Джерело: складено на підставі [1]

Щодо гендерних вподобань українціву відпочинку, то, за результатами їхнього опитування, маємо такі дані: чоловіки віддають більше перевагу відпочинку на природі, а жінки – пляжному відпочинку[3].

У 2018 році в усьому світі, за даними UNWTO, було здійснено близько 9 мільярдів внутрішніх туристичних поїздок, що у 5 разів більше, ніж міжнародних. Визнаючи важливість внутрішнього туризму, UNWTO випустило третю частину своїх інструктажів з питань туризму через поширення пандемії COVID-19. Видання визначає шляхи, за якими країни роблять ак-

тивні кроки для розвитку внутрішнього туризму, починаючи від пропонування бонусних відпусток працівникам до надання путівок та інших стимулів людям, які подорожують у своїх країнах [8].

З огляду на значення внутрішнього туризму та сучасні тенденції, все більше країн вживає заходів, необхідних для забезпечення зростання своїх внутрішніх ринків (табл. 3). Це зумовлено тим, що виникнення та поширення пандемії COVID-19 значною мірою унеможливило реалізацію права на туризм.

Таблиця 3

Заходи, що вживаються у різних країнах світу для стимулювання розвитку внутрішнього туризму в умовах пандемії COVID-19

№ з/п	Назва країни	Способи стимулювання розвитку внутрішнього туризму
1	Італія	Програма Bonus Vacanze – сім'ям з доходом до 40 000 євро надаються внески до 500 євро на послуги закладів розміщення у власній країні
2	Малазія	Ваучери на знижки на подорожі на суму 113 мільйонів доларів США, а також податкові пільги до 227 доларів США на витрати, пов'язані з внутрішнім туризмом
3	Коста-Ріка	Усі свята 2020–2021 років перенесені на понеділок, щоб туристи мали можливість довшого вікенду, та, як результат, залишались довше в закладах розміщення у межах країни
4	Франція	Кампанія #CetÉtéJeVisiteLaFrance щодо висвітлення різноманітності напрямків внутрішнього туризму
5	Аргентина	Створення Обсерваторії внутрішнього туризму, щоб забезпечити кращі можливості для аргентинських туристів
6	Таїланд	Програма, за якою надаються 5 мільйонів ночей у закладах розміщення за 40% від стандартної вартості номерів на термін перебування до 5 ночей

Джерело: складено на підставі [1; 8]

Отже, більшість країн значною мірою зацікавлена у розвитку внутрішнього туризму в ситуації, що склалась. Вони створюють кампанії, спеціальні інституції для аналізу внутрішнього туризму, розробляють системи знижок та бонусів, видають ваучери на внутрішні подорожі країною та вводять фінансову допомогу для сімей, щоб забезпечити їм відпочинок у межах країни. Наступним кроком до відновлення туристичної індустрії має стати макрорегіональний туризм. Зокрема, низка країн східної Азії та Тихоокеанського макрорегіону ведуть переговори щодо формування

коридорів або «бульбашок», якими відвідувачам може бути дозволено подорожувати без проходження карантину. В ЄС також є певне пожвавлення внутрішнього туризму, на який у докризовий період припадало близько 85% прибуттів [4]. У цьому контексті варто вказати на важливість гарантування безпековості розвитку туристичної сфери. Адже серед чинників, які на сучасному етапі стримують розвиток внутрішнього туризму в Україні, є не лише пандемія COVID-19, але й такі невирішені проблеми:

1. Відсутність системної взаємодії, партнерства між суб'єктами туристичної індустрії.
2. Невідповідність якості та ціни послуг.
3. Неналежний рівень транспортної доступності та безпечності destinations [там само].

Дослідженню цих проблем слід приділити окрему увагу, зокрема, стану їхнього визначення з позиції наукових підходів. Варто відзначити, що у Республіці Польща в напрямку забезпечення наукового супроводу розвитку туристичної сфери функціонує *Інститут туризму*. Він здійснює такі основні завдання: 1) дослідження ринків туристичних послуг; 2) розробку заходів стимулювання в'їзного туризму до Республіки Польща; 3) формування стратегії маркетингу та менеджменту національного туризму; 4) визначення ринків збуту туристичного продукту; 5) оцінювання соціально-економічного ефекту від туристичної діяльності для країни загалом і окремих регіонів зокрема [7]. Інститут туризму Республіки Польща організовує та проводить щороку дослідження щодо стану та перспектив розвитку туристичних ринків, що дозволяє: виважено підходити до стимулювання в'їзного туризму; на системній основі визначати стратегію маркетингової політики у сфері національного туризму; упроваджувати науково обґрунтовані державні і регіональні програми його розвитку, забезпечуючи соціально-економічний ефект від нього як у масштабах усієї країни, так і окремих регіонів [там само].

Щодо України, то на її теренах функціонував *Науковий центр розвитку туризму в Україні*. Починаючи з 2012 року, цей центр був підпорядкований Міністерству культури та туризму України, і реалізовував завдання в межах таких напрямів:

- 1) визначення та вирішення проблем фундаментальної туристичної науки;
- 2) розробка науково обґрунтованих методологій і методик дослідження;
- 3) виконання НДР;
- 4) моніторинг й аналіз туристичної діяльності в Україні та за кордоном;
- 5) підготовка та перепідготовка наукових кадрів туристичної сфери, підвищення їхньої кваліфікації;

б) здійснення видавничої та міжнародної діяльності [5, ст. 27].

У той же час, сьогодні Науковий центр розвитку туризму в Україні, на жаль, припинив своє функціонування відповідно до рішення Окружного адміністративного суду міста Києва (від 15.03.2013 р. № 826/1891/13-а). Відтак, актуальним є посилення ролі наукової складової у формуванні та реалізації державної політики у туристичній сфері України з метою підвищення результативності її функціонування.

Висновки. Отже, в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку, зумовлених виникненням і поширенням пандемією COVID-19, туризм отримує нові інтенції у функціонуванні. З'являються нові можливості для розвитку, насамперед, внутрішнього туризму. Ця тенденція притаманна більшості країн світу загалом і Україні зокрема. Зважаючи на це, важливим є вчинення дій, необхідних для популяризації традиційних і нових дестинацій, підвищення якості послуг та розбудови туристичної інфраструктури. У цьому контексті слід підкреслити доцільність внесення змін до Закону «Про туризм» і Стратегії розвитку туризму та курортів України (на період до 2026 р.) [5], прийнятий ще в 1995 році. Зазначені зміни повинні стати стимулом для розвитку туристичної сфери України. Доведено, що ці зміни мають стосуватися такого:

- 1) упровадження прозорих правил роботи суб'єктів туристичної діяльності;
- 2) введення єдиної консолідованої статистики;
- 3) підвищення роботи наукових установ, особливо шляхом відновлення роботи Наукового центру розвитку туризму в Україні;
- 4) запровадження пільгових програм для подорожей сімей, осіб з інвалідністю, пенсіонерів та ін. категорій громадян, на зразок польського досвіду.

Список використаних джерел:

1. Графська О.І., Підвальна О.Г., Боднарчук Х.П. Перспективи розвитку внутрішнього туризму в умовах пандемії COVID-19. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 25. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/306/294>.
2. Домбровська С.М., Білотіл О. М., Помаза-Пономаренко А. Л. Державне регулювання туристичної галузі України : монографія. Харків: НУЦЗУ, 2016. 196 с.
3. МКІП та ДАРТ презентували результати дослідження туристичних настроїв українців. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/mkip-ta-dart-prezentovali-rezultati-doslidzhennya-turistichnih-nastroiyiv-ukrayinciv>.
4. Найбільш залежні від туризму країни. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/424477/nazvano-najbilsh-zalezni-vid-turyzmu-krayiny-na-yakomu-mistsi-ukrayina>.

5. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
URL:<https://www.rada.gov.ua/>.

6. Помаза-Пономаренко А.Л., Грень Л.М., Батир Ю.Г., Лопатченко І.М. Е-туризм як напрям соціально-економічного розвитку держави (Частина 1). *Університетські наукові записки*. 2021. № 2 (80). С. 175-184.

7. Рибальченко Н.П. Механізми державної політики туристичної сфери України. URL:
<https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/spetsializovani-vcheni-rady/arefRybalchenko.pdf>.

8. International tourism high lights. URL:
https://tourlib.net/wto/WTO_highlights_2019.pdf.

References:

1. Grafskaya O.I., Pidvalna O.G., Bodnarchuk H.P."Prospects for the development of domestic tourism in the context of the COVID-19 pandemic [Perspektyvy rozvytku vnutrishnoho turyzmu v umovakh pandemiyi COVID-19]". *Economy and society*25 (2021). URL:
<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/306/294>.

2. Dombrovska S.M., Bilotil O.M., Pomaza-Ponomarenko A.L. State regulation of the tourism industry of Ukraine [Derzhavne rehulyuvannya turystychnoyi haluzi Ukrayiny]: monograph. Kharkiv: NUTSZU, 2016. Print.

3. ICIP and DART presented the results of a study of the tourist mood of Ukrainians [MKIP ta DART prezentuvalyrezul'tatydoslidzhennyaturystychnykh nastroyivukrayintsiv]. URL:
<https://www.tourism.gov.ua/blog/mkip-ta-dart-prezentuvali-rezultati-doslidzhennya-turistichnih-nastroyiv-ukrayinciv>.

4. The most dependent on tourism countries [Naybilsh zalezhni vid turyzmu krayiny]. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/424477/nazvano-najbilsh-zalezhni-vid-turyzmu-krayiny-na-yakomu-mistsi-ukrayina>.

5. Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine [Ofitsiynyy veb-sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny]. URL: <https://www.rada.gov.ua/>.

6. Pomaza-Ponomarenko A.L., Gren L.M., BatyrYu.G., Lopatchenko I.M. "E-tourism as a direction of socio-economic development of the state (Part 1) [E-turyzm yak napryam sotsialno-ekonomichnoho rozvytku derzhavy (Chastyna 1)]". *University scientific notes*. 2(80) (2021): 175-184.Print.

7. Rybalchenko N.P. Mechanisms of the state policy of the tourist sphere of Ukraine [Mekhanizmy derzhavnoyi polityky turystychnoyi sfery Ukrayiny]. URL:
<https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/spetsializovani-vcheni-rady/arefRybalchenko.pdf>.

8. International tourism high lights. URL:
https://tourlib.net/wto/WTO_highlights_2019.pdf.